

Український незалежний центр політичних досліджень

Моніторинг політики ідентичності

1 липня-31 серпня 2017 р.

Під політикою ідентичності (-тей) ми розуміємо комплекс рішень, дій та заходів з боку уряду, парламенту, Президента (а також незалежних політичних, суспільних гравців, які впливають на дії влади), спрямованих на формування соціогуманітарної сфери задля інтеграції національної спільноти, проведення мовної політики та політики в царині міжнаціональних стосунків. Ключові категорії: мовна політика, політика у сфері міжрелігійних та міжетнічних стосунків, політика пам'яті та політика щодо деокупації Кримського півострова та ситуації в ОРДЛО.

У тексті моніторингу фіксуватимуться рішення, політичні оцінки, заходи з означених напрямків, які впливають на соціогуманітарну сферу, формування соціального та людського капіталів, ситуацію в сфері потенційних суспільних конфліктів чи їх превенції. Такий огляд щомісяця здійснюватимуть експерти УНЦПД*

КЛЮЧОВІ ПОДІЇ

Протягом липня-серпня 2017 р. у сфері політики ідентичності основні події стосуються мовної політики, політики пам'яті, формування політики реінтеграції тимчасово неконтрольованих територій на сході України.

Впроваджуються раніше затвержені Веховною Радою квоти для радіомовлення**. Квота на україномовні пісні в радіоефірі становить 25 % і 50 % на українську мову ведення ефіру. З 8 листопада 2017 р. підвищується квота україномовного контенту до 30 % на пісні і 50 % на мову ефіру.

У питанні міжрелігійних стосунків політики не відкидають ідею створення помісної православної церкви. Зокрема, такі ідеї, втім без пропозицій щодо механізму їх втілення, лунають у заявах Президента України Петра Порошенка та очільника автокефальної церкви митрополита Макарія. Законопроекти №4128*** і №4511**** – про особливий статус релігійних організацій, – на потребі ухвалення яких наголошувалося раніше, позиціонуються тепер як такі, що не будуть розглянуті найближчим часом.

Політика пам'яті здійснюється за обраним раніше сценарієм з активним використанням українського націоналістичного наративу.

* Огляд підготовлено експертами УНЦПД в рамках проекту Демократія та реформи в період конфлікту: виклики та рішення", що реалізується за підтримки Національного фонду демократії (США). Висловлені в ньому думки є авторськими і не обов'язково відображають погляди Національного фонду демократії. Публікація випускається українською мовою в електронному варіанті. Електронну версію видання розміщено на сайті УНЦПД за адресою: www.ucipr.org.ua

** http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57737

*** http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58255

**** http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58849

Голова РНБО О. Турчинов та представник Президента України у Верховній Раді Ірина Луценко анонсували плани з розробки проекту закону «Про особливості державної політики з відновлення державного суверенітету України над тимчасово окупованою територією Донецької та Луганської областей», в якому Росію буде названо «країною-агресором». Тривали консультації зі стратегічними партнерами навколо змісту такого законопроекту. 12 липня копію версії законопроекту було опубліковано Громадським телебаченням. У проекті йдеться про те, що метою державної політики з відновлення суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях є "звільнення цих територій та відновлення конституційного ладу на них; захист прав, свобод і законних інтересів громадян України, які постраждали внаслідок російської агресії; зміцнення незалежності, державності, забезпечення єдності та територіальної цілісності Української держави". У законопроекті також зазначається, що Російська Федерація здійснює збройну агресію проти України та тимчасову окупацію частин її території за допомогою ЗС РФ. У Донецькій та Луганських областях тимчасово окупованою територією визнається "сухопутна територія, у межах якої формування ЗС РФ, незаконні збройні формування, що створені за сприяння РФ, підпорядковані, керовані, контрольовані та фінансовані нею, та окупаційна адміністрація РФ встановили і здійснюють владу".

Ситуація на лінії зіткнення у період, коли здійснювалося дослідження, залишалася складною: не було відчутного поступу у звільненні заручників, актуалізувалася загроза екологічної катастрофи на Донбасі, яка несе небезпеку для всього регіону – через забруднення води, підвищення в окремих місцях рівня радіації внаслідок закриття шахт. Позиції українських військових та житлові квартали неодноразово обстрілювалися незаконними військовими формуваннями з території непідконтрольної українській владі. Робоча група Конституційної комісії України опрацьовувала варіанти редакції першої статті розділу 10 Конституції України про Автономну Республіку Крим, зокрема, щодо можливості створення на півострові національно-територіальної автономії кримських татар як корінного народу України. У Криму тривали псевдосудові розгляди стосовно "справ" кримськотатарських активістів.

Події

- З 1 липня теоретичні іспити на отримання водійських посвідчень можна буде скласти лише державною мовою. Раніше іспит можна було складати на вибір українською або російською*.
- 20 липня Національна рада з питань телебачення і радіомовлення оштрафувала Громадське радіо на 1751 грн (5% розміру ліцензійного збору) та чернівецьку радіостанцію «Буковинська хвиля» на 4420 грн. за недотримання квоти пісень українською мовою**.
- За результатами опитування Інституту соціології НАН України, проведеного з 3 по 25 липня 2017 р. у всіх областях, крім АРК Крим та ОРДЛО, 30 % опитаних підтримують надання російській мові статусу офіційної, проти – 54%. Питання щодо статусу російської мови по-різному сприймається у різних регіонах: категорично проти надання російській мові статусу офіційної у західному регіоні (проти – 88% опитаних, за – лише 4%), та у центральному (проти – 64%, за – 21%). Значною мірою підтримують надання російській мові статусу офіційної респонденти на сході країни (за – 45%, проти – 38%), переважно підтримують на півдні (за – 57%, проти – 31%) та на Донбасі (за – 55%, проти – 14%). Водночас на Донбасі найбільше виявилось тих, хто не визначив свої думки з цього питання (31%)***.
- 1 серпня голова Національного агентства з питань державної служби Костянтин Ващенко оприлюднив дані, згідно з якими з 1 травня близько 10 тис. кандидатів на посади держслужбовців звернулися до атестаційних комісій, серед них понад 4 тис. склали атестаційний іспит з української мови і близько 6 тис. скористалися можливістю "обмінати" свою оцінку на посвідчення щодо вільного володіння державною мовою. За останньою інформацією, трохи більше 200 осіб цей іспит не склали"****.

* <http://dnp.hsc.gov.ua/2017/06/29/z-1-lipnya-v-ukrayini-skladatimut-ispiti-za-novimi-ekzamenatsijnimi-pitanniyami-z-pdr/>

** <http://language-policy.info/2017/07/natsrada-oshtrafuvala-hromadske-radio-ta-bukovynsku-hvylyu-za-nedotrymannya-kvoty-ukrajinskyh-pisen/>

*** Захід: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області; Центр: Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області та м.Київ; Південь: Миколаївська, Одеська, Херсонська області; Схід: Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області; Донбас: Донецька та Луганська області

**** Відповідно до урядової постанови "Про організацію проведення атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу, щодо вільного володіння державною мовою"

Події

- Фіксуються факти використання фейкових організацій національних меншин для дестабілізації ситуації, приміром, 25 липня в СБУ повідомили про документування декількох фактів організації російськими кураторами псевдопротестних акцій, спрямованих на штучне розпалювання міжетнічних конфліктів у різних регіонах нашої країни. У Запорізькій та Одеській областях правоохоронці викрили спробу організувати наприкінці червня псевдопротестну акцію нібито етнічних болгар.
- 28 серпня відбулася Всеукраїнська конференція «26 років Незалежності України: досягнення та перспективи розвитку державної етнонаціональної політики», в резолюції представники національно-культурних громад України закликають Президента України Петра Порошенка запровадити посаду уповноваженого у справах національних меншин, надати сприяння в утворенні Координаційної ради національностей України як консультативно-дорадчого органу при Президентові України*.

Нормативно-правові акти

- 11 липня Міністерство культури оприлюднило Стратегію захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року. Головними завданнями Стратегії є здійснення заходів щодо правового, соціального захисту ромів, підвищення їх освітнього рівня, покращення житлово-побутових умов, поліпшення рівня охорони здоров'я та сприяння задоволенню культурних та інформаційних потреб ромів. Реалізація Стратегії здійснюватиметься за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, а також інших не заборонених законодавством джерел**.

* http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245273090&cat_id=244913751

** http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245257577&cat_id=244949510

Події

- 27-28 липня відбулися дві хресні ходи в рамках святкування хрещення Русі: 27 липня хресну ходу провела УПЦ МП (15 тис. учасників), одним з головних гасел якої було названо примирення; 28 липня – УПЦ КП (7 тис. учасників), на цій церемонії були присутні учасники та ветерани АТО і військові капелани. УПЦ КП позиціонує себе як церкву воюючої країни*. Окрема хода двох головних православних церков України засвідчила наявні протиріччя та продемонструвала відсутність об'єднуючих факторів між двома найбільшими православними церквами України.
- У липні певного загострення набули відносини між Московським та Київським патріархатами УПЦ. Так, у Тячівському районі (Закарпатська область) поширювалася листівка від МП про неприпустимість богослужінь українською мовою, оскільки це «ознака розкольникства».
- 24 серпня УПЦ МП провела «у всіх храмах молебні за Україну, мир у державі та український народ». Заходи УПЦ КП супроводжувалися молитвою за єдність України та вшануванням бійців АТО**.

Заяви

- З промови Президента України Петра Порошенка 28 липня: «Князь Володимир прийняв християнську віру від Константинопольської церкви, яка для нас і понині є церквою-матір'ю. Саме від неї ми очікуємо визнання автокефалії української церкви – рівної до інших помісних православних церков. І, зрозуміло, духовно та адміністративно незалежної від Москви, від країни-агресора. Вибір християнської віри князем Володимиром був і європейським вибором»***.
- 4 серпня митрополит Макарій, предстоятель УАПЦ, наголосив: «Якщо це вдасться, і на ґрунті подвір'я від Вселенського патріарха буде започаткована канонічна православна церква, то думаю, що УАПЦ має деякі, може, невеликі, але переваги, бо зможе швидко, легко і без великих труднощів увійти в єднання із вселенським православ'ям... Я хочу об'єднання, хочу єдиної церкви»****.
- 13 серпня Міністерство культури України зробило заяву, що митрополит Луганський та Алчевський УПЦ МП Митрофан (Юрчук) взяв участь у створенні «комітету у справах релігії і духовності» терористичної організації ЛНР. Офіційної реакції УПЦ МП на це немає.

* <https://www.radiosvoboda.org/a/28645586.html>

** <https://www.cerkva.info/posts/u-vsikh-ieparkhiiakh-ukrainskoi-pravoslavnoi-tserkvy-kyivskoho-patriarkhatu-vidznachyly-den-nezalezhnosti-ukrainy>

*** <http://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-z-nagodi-dnya-hreshennya-kiyivskoyi-ru-42598>

**** https://risu.org.ua/ua/index/all_news/orthodox/uapc/67819/

Нормативно-правові акти

- 11 липня Верховна Рада України прийняла в першому читанні проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» № 6574 від 09.06.2017*. Закон суттєво розширює коло осіб, які підпадають під реабілітацію. Зокрема, в ньому прописана автоматична реабілітація осіб, які були покарані позасудовими органами («двійками», «трійками», особливими нарадами тощо). Право на реабілітацію отримують ті, хто зі зброєю в руках боровся за незалежність України, був ув'язнений, примусово поміщений у психіатричний заклад, трудову армію, позбавлений майна через «експропріацію» чи «розкуркулення».
- 23 серпня вийшов Указ Президента України Петра Порошенка №234/2017 «Про присвоєння почесних найменувань військовим частинам Збройних Сил України та уточнення деяких найменувань»**. Уточнено старі та введено нові назви військових частин – «Бригада імені Чорних запорожців», «Бригада імені короля Данила».
- 23 серпня вийшов Указ Президента України Петра Порошенка №232/2017 «Про присвоєння почесного найменування 1 бригаді оперативного призначення Національної гвардії України імені Петра Дорошенка»***. Таким чином, сучасна українська армія вписується в контекст українського історичного нарративу з характерним для нього набором героїв, у першу чергу, військових періоду Козаччини та Української революції 1917-21 рр.

* http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61997

** <http://www.president.gov.ua/documents/2342017-22422>

*** <http://www.president.gov.ua/documents/2322017-22414>

Події

- 16 липня фонд демократичних ініціатив Ілька Кучерів оприлюднив дані опитування громадської думки щодо непідконтрольного Донбасу. Результати опитування демонструють, що 70% українців вважають, що заради миру на Донбасі можна йти на компроміси, проти такого підходу - 18%, вони бачать можливість звільнення Донбасу тільки силовим шляхом*.
- У ході призову в армію РФ було призвано 2 тисячі чоловіків, які проживають у тимчасово окупованому Криму. Більше 50 з них проходять службу за межами півострова, в Росії, у повітряно-десантних військах. Решта призовників служитимуть у частинах Чорноморського флоту і повітряно-космічних військах на території АРК. Найбільше призовників, яких відправили служити у ПДВ за межами Криму, - з Джанкойського району, втім їх національна приналежність не уточнюється. Уперше після окупації АРК жителів Криму почали призвати до лав російської армії восени 2014 року. До 2017 року призовники з Криму і Севастополя проходили службу тільки у військових частинах, дислокованих на території півострова.
- 27 липня 5 українських телеканалів отримали ліцензії на багатоканальне мовлення на Крим з Чонгара Херсонської області. Переможцями конкурсу стали Національна громадська телерадіокомпанія (UA:КРИМ), Чорноморська ТРК, Міжнародна комерційна телерадіокомпанія (ICTV), Телерадіокомпанія НБМ і телеканал Тоніс. За оцінками Нацради України з питань телебачення і радіомовлення, дивитися українські канали завдяки налагодженню мовлення з Чонгара зможуть 200 тисяч осіб.
- 31 серпня російські силовики увірвалися в приміщення головного храму Української православної церкви Київського патріархату в Криму (м. Сімферополь) і заблокували доступ до храму предстоятелю, архієпископу Сімферопольському і Кримському УПЦ КП Клименту.

Заяви

- 5 липня робоча група Конституційної комісії запропонувала варіанти редакції першої статті розділу Конституції України про Автономну Республіку Крим. Нагадаємо, що 18 травня 2016 р. Президент України Петро Порошенко доручив внести зміни до Конституції, щоб передбачити в ній створення на півострові національно-територіальної автономії кримських татар. Конституційна комісія України від 11 травня 2017 р. вирішила створити робочу групу, яка розроблятиме поправки й доповнення до Конституції України в частині Автономної Республіки Крим. Перше засідання робочої групи відбулося 24 травня.
- 10 липня секретар РНБО Олександр Турчинов заявив, що проект закону про реінтеграцію Донбасу буде внесений в Раду на початку вересня 2017 р.
- 18 липня голова самопроголошеної Донецької народної республіки (ДНР) Олександр Захарченко заявив, що для того, щоб вийти з тупикової ситуації в Україні, необхідно створити на період трьох років нову державу – Малоросію, яка, за його словами, стане "наступником України". В Україні заяву Захарченка інтерпретували як таку, що з подачі РФ знищує Мінські угоди.

* <http://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-stosovno-nepidkontrolnogo-donbasu-shcho-zminil>

- 20 липня Президент РФ Володимир Путін на засіданні Ради з міжнародних відносин РФ заявив про можливість включення розділу з історії Криму до навчальних програм на всіх рівнях освіти.
- 28 серпня представник Президента України у Верховній Раді Ірина Луценко заявила, що Росія в українському законопроекті про реінтеграцію Донбасу буде названа “країною-агресором”, що викликало негативний резонанс в російських ЗМІ.

Нормативно-правові акти

- 19 липня Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про внесення змін до Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї»*. Даний документ спростив механізм перетину адміністративної межі правозахисникам та представникам незалежних правозахисних місій. Постанова передбачає, що для перетину адміністративної межі з тимчасово окупованою територією правозахисникам надаватиметься спеціальний дозвіл. Відповідний дозвіл оформлюватиме Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. Постанова була розроблена фахівцями цього міністерства для того, щоб максимально полегшити надання правового захисту всім громадянам, права, свободи та інтереси яких порушено незаконними органами влади, їх посадовими та службовими особами на території анексованого півострова.

Політика ідентичності здійснюється відповідно до намічених раніше шляхів реалізації. Зокрема, у галузі мовної політики триває процес ширшого впровадження української мови в публічну сферу. У сфері політики пам'яті зберігається тенденція до глибшої інтеграції українського національного наративу до суспільного дискурсу та інструменталізації історії у політичних цілях. Заходи мовної політики та політики пам'яті мають на меті подальшу консолідацію українського суспільства. У міжрелігійних стосунках відчувається відсутність об'єднуючого фактора між православними церквами, що є додатковим чинником поділу суспільства. Водночас з'явилися перші напрацювання робочої групи Конституційної комісії України стосовно АР Крим. Також розроблений проект закону щодо реінтеграції Донбасу, який знаходиться на стадії остаточного доопрацювання. Поява нового законодавства щодо Криму та ОРДЛО сприятиме впровадженню нової стратегії реінтеграції тимчасово окупованих територій, що може бути ще одним з факторів згуртування суспільства.

* <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/367-2015-%D0%BF>